

Budapest felfedezése

Az Újvárosháza

A közhivatalok helyiség-gondja nem újkeletű fogalom. Már több mint egy évszázaddal ezelőtt nehézséget okozott a fővárosban, hogy a különféle hatóságokat, intézményeket nem sikerült elhelyezni, közös nagy épületben egyesíteni. Ezért a főváros tanácsa 1867. november 23-án, majd a közgyűlés november 27-én határozatot fogadott el egy modern törvénykezési palota létesítésére a Lipót — ma: Váci — utcai régi Sörkaszánya (Bräuhaus Kaserne) helyén.

Noha a tervekben rövidesen módosítani kellett, mert a bíráskodás egy 1870-es törvény alapján nem került a főváros-hoz, hanem az állam funkciója maradt, az építkezések most már egyéb közigazgatási célokra kezdődtek meg. A tervezéssel megbízott neves építőművész, Steindl Imre feladata volt az is, hogy a készülő palotában megfelelő terem létesüljön törvényhatósági közgyűlések megtartására.

Közgyűlés a Vigadóban

Steindl Imre hozzáfogott a tervezéshez, de munkája ellen nyomban kifogások merültek föl. A művész ugyanis a gótikus stílust részesítette előnyben, a tanács viszont ragaszkodott az akkoriban divatos olasz reneszánszhoz. Ilyenformán elkészült egy újabb, neoreneszánsz változat, ami természetesen kieléltette az építkezés megkezdését. Hátráltatta a munkálatokat — amint erről 1873. október 19-i számában a Vasárnapi Újság is panaszkodott —, hogy „a nagymérvű építkezések ... a pénzválság és egyéb rossz viszonyok miatt megakadtak”.

A lassan mégis meginduló Lipót utcai építkezésnek külön jelentőséget adott 1873-ban Pest, Buda és Óbuda egyesítése. Az 1873 októberében megválasztott 400 tagú képviselő-testület 1873. november 7-i közgyűlését még a Vigadó nagytermében tartotta; az új épület elkészítésére várnia kellett még egy ideig az egyesített fővárosnak. Nem sokat, csak két évet: 1875. március elején már bemutatják a palotát egy meghívott társaságnak, és a törvényhatóság közgyűlése első ülését 1875. március 24-én tartotta meg a díszteremben.

Két hatalmas oszlop 144 légszuszogójának lobogó lángja, félkör alakban 306 ülés, közben emelvény fogadta a látogatókat a szó szerint is díszes, két emelet magasságú teremben. Pazarló gazdagságára jellemző, hogy csupán a márványborítás 50 ezer forintba került, az egész pompázatos berendezés — például a faragott ülések, emelvények — költségei elérték a 130 ezer forintot. (Maga a 732 négy-szögölnyi területen létesült palota építése 823 ezer forintba került.)

A háromemeletes, homlokzatán nyerstégla kiképzésű, magas konzolos épület költségeibe nem számítottuk bele a díszterem freskóit, amelyeknek csak a helyét jelölték ki a kazettás mennyezet alatt, de amelyek csak öt év múlva, 1880–81-ben készültek el. Lotz Károly kapta a megbízást hat freskóra, amelyeknek — a Képzőművészeti Bizottmány döntése alapján — a főváros feladatait kellett ábrázolnia. Lotz Károly, akinek freskóként ezer forint tiszteletdíjat adtak, a művekben az igazságot, a közszellemet, az ipart, a kereskedelmet, a tudományt és a művészetet ábrázolta, allegorikus formában. Munkájának különleges színt adott, hogy a freskók egy-egy nőalakjában leányát, Ilonát örökítette meg. A freskók — csakúgy, mint az egész épület is — a háborúban megrongálódtak, ezért Lotz Károly alkotásait

1951-ben Medveczky Jenő, a kitűnő festőművész restaurálta avatott kézzel.

Kun Béla bejelentése

Hiába készült el 1875-ben a Steindl Imre által tervezett fényes palota, az Újvárosháza, hamarosan kiderült róla, hogy egyik funkciója, a reprezentatív közgyűlések megtartása mellett nem alkalmas túlságosan sok közhivatal elhelyezésére. Noha eredetileg a város számos közhivatalát kívánták itt egyesíteni, az épület, kívülről bármilyen hatalmasnak tűnik is, ehhez nem bizonyult elég nagygnak. Ezért csak a főpolgármesteri hivatalt helyezték el benne, meg néhány kisebb reprezentatív intézményt, majd amikor megszervezték Budapesten az előljárási ügyeket, az akkori IV. kerületi előljárási is ide került. Itt is maradt a felszabadulás után mindaddig, amíg a kerületeket a 40-es évek végén át nem alakították. Akkor a Belváros az V. kerület lett, tanácsa pedig átkerült az Engels térre.

Az Újvárosháza — amelynek egyik, mindmáig változatlan funkciója a törvényhatósági közgyűlések, illetve a fővárosi tanács üléseinek megtartása — a Tanácsköztársaság alatt nevezetes események színhelye volt. Kun Béla 1919. március 22-én Lotz Károly freskói alatt, a díszteremben jelentette be a KMP bizalmi-jai számára rendezett nagygyűlése a két párt egyesítését, ekkor ismertette Hevesi Gyula a Tanácsköztársaság terveit is az üzemek államosítására. Itt rendezte meg 1919 júniusában első kongresszusát a Kommunista Ifjúság Magyarországi Szövetsége is. Ezekről az eseményekről, csakúgy, mint az Újvárosháza építésének körülményeiről részletes cikk jelent meg e sorok írójának tollából a Budapest című folyóiratban.

Említettük már, hogy a felszabadulás után néhány évvel a kerületi előljárási, illetve tanács elköltözt az épületből, és benne később különféle intézmények kaptak helyet. Ide került a Magyar Testnevelési és Sportszövetség, ma ennek a szövetségnek budapesti tanácsa bérlti a helyiségeket a fővárostól. 1955-ben az Újvárosháza első emeletének néhány szobájában kapott elhelyezést a fővárosi tanács szabálysértési osztálya, amely először a kerületi, később a fővárosi tanácshoz került, és egy év óta ismét az V. kerületi tanács szabálysértési csoportjaként működik. Úgynevezett első fokú bírságolási feladatok tartoznak a hatáskörébe; az egész fővárosra kiterjedő joggal bírságolják az étellemezési szabálysértéseket, a gépjárművekkel, vagy a közúti közlekedési szabályok megsértésével elkövetett kisebb szabálytalanságokat.

Megszépül a palota

Az Újvárosházából az V. kerületi tanács a megszűnt Fővárosi Tervezőintézet helyére került. Az akkori idők nem túlságosan magas fokú szervezettségét dicséri, hogy a Váci utca 62. szám alatt levő épület viszont 1954-ben egy ugyancsak budapesti tervezőintézetnek, a BUVÁTI-nak adott a harmadik emeletén és az első emelet néhány kisebb szobájában helyet. Pontosabban nem az egész BUVÁTI-nak, csak az 5-ös számú irodájának.

Ennek az elhelyezkedésnek viszont az a praktikus haszna, hogy az 5-ös számú irodának egyik feladata az épület teljes rekonstrukciójának megtervezése. A helyreállítási munkálatok egyébként már közvetlenül a felszabadulás után elkezdődtek: rendbehozták a

lopok vasból formált levéldíszeket pedig annak idején darabként öntötték a Schlickvasöntődében — a háborúban bombatalálat miatt szenvedett.

A helyreállítási munkálatok ma is folytatódnak. Nemsokára teljes pompájában fog ragyogni az Újvárosháza épülete, amelyben ma is reprezentatív összejöveteleket rendeznek, és ahol a fővárosi tanács ülésein Budapest legfontosabb kérdéseiről hoznak időről időre jelentős határozatokat.

Gábor István